

5.9.6 (10 02 22) ЯЗЫКИ НАРОДОВ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН (ИРАНСКИЕ ЯЗЫКИ)
5.9.6 ЗАБОНҲОИ ХАЛҚҲОИ МАМОЛИКИ ХОРИҶӢ (ЗАБОНҲОИ ЭРОНӢ)
5.9.6 LANGUAGES OF THE PEOPLES OF FOREIGN COUNTRIES (IRANIAN LANGUAGES)

УДК: 81

DOI 10.24412/2413-2004-2023-1-74-80

РОҲҲОИ ТАШАККУЛ ВА УСУЛҲОИ ТАҲҚИҚИ ИСТИЛОҲОТ ВА НИЗОМИ ИСТИЛОҲОТ ДАР ЗАБОН	<i>Исматуллозода Ширин, д.и.филол., профессори кафедраи таърихи забон ва типологияи ДМТ; Ҳамидова Меҳрангез Айюбҷоновна докторанти PhD, курси 3-юми кафедраи филологияи хориҷии факултети Осиё ва Аврупои ДМТ(Душанбе, Тоҷикистон)</i>
СПОСОБЫ ФОРМИРОВАНИЯ И МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ТЕРМИНОВ И ТЕРМИНОСИСТЕМЫ В ЯЗЫКЕ	<i>Исматуллозода Ширин, д-р филол. наук, профессор кафедры истории языка и типологии ТНУ; Ҳамидова Меҳрангез, докторант PhD 3 курса кафедры иностранной филологии факультета Азии и Европы ТНУ (Душанбе, Таджикистан)</i>
WAYS OF FORMATION AND METHODS OF RESEARCH OF TERMS AND TERMINOLOGICAL SYSTEMS IN THE LANGUAGE	<i>Ismatullozoda Shirin, Dr. of Philology, Professor of the department of the history of language and typology TNU; Homidova Mehrangez Ayubjonovna, applicant for doctor's degree PhD of the 3rd course of foreign philology department attached to the faculty of Asia and Europe under the TNU (Dushanbe, Tajikistan) E-MAIL: shirin.ismatullozoda@bk.ru</i>

Роҳҳои ташақкул ва усулҳои таҳқиқи истилоҳот ва низоми истилоҳот дар забон ба риштаи таҳлил кашида шудаанд. Роҳҳои ташаққули истилоҳоти ин ё он соҳаи муайяни илму дониш, маъмулан бо роҳҳои ташаққули воҳидҳои лугавии забони миллий айнаиёт ва мувофиқати том доранд. Аз як низоми истилоҳот ба дигар низоми истилоҳот иқтибос шудани истилоҳҳо, аз ҷумла бо роҳи метафора тағйир додани маънои аввалаи истилоҳҳо, дар чор шакл ҷараён мегирад: иқтибос кардани истилоҳи ҷудогона; иқтибос кардани як қисми истилоҳот, пурра иқтибос кардани як маҷмуи истилоҳҳо; иқтибос кардани усули сохтани истилоҳот ва низоми истилоҳот. Таъкид гардидааст, ки барои он ки низоми истилоҳӣ ташақкул ёбад, бояд шароитҳои зерин вучуд дошта бошанд: соҳаи махсус, ки ҳудодаш ба таври дақиқ муайян карда шудааст; низоми мафҳумҳои кулли мансуб ба ин соҳа; назарияи мукаммали илмие, ки ин соҳаро тасвир карда, тамоми низоми мафҳумҳои онро бо пуррагӣ фаро гирифтааст; забони муайяни миллий ва забони махсуси дар қолаби ин забони миллий ташаққулёфта. Дар омӯзиши таҳқиқи таркиби низоми истилоҳӣ чанд усули муносибат бо мавзӯро истифода бурдан мумкин аст: усули муносибати мантиқӣ, усули забониносии, усули истилоҳииносии. Хулоса шудааст, ки низоми истилоҳӣ – як низоми мураккабу серқабата буда, аз вожаву ибораҳои иборат аст, ки онҳо вазифаи истилоҳҳо – унсурҳои низоми истилоҳотиро иҷро мекунанд.

Калидвожаҳо: ислоҳот, низоми истилоҳот, иқтибосоварӣ, усули муносибати мантиқӣ, усули забониносии, усули истилоҳииносии, калима

Анализируются способы формирования и методы исследования терминов и терминосистемы в языке. Отмечается, что способы образования терминов той или

иной области науки и знаний обычно имеют назначение и полную совместимость со способами образования лексических единиц национального языка. Цитирование терминов из одной терминосистемы в другую, в том числе изменение исходного значения терминов посредством метафоры, происходит в четырех формах: цитирование отдельных терминов; цитирование части терминов, цитирование всего набора терминов; цитирование способа создания терминов и терминологической системы. Утверждается, что для формирования терминосистемы необходимо наличие следующих условий: особое поле, территория которого точно определена; система общих понятий, относящихся к этой области; сформированная научная теория, описывающая эту область и полностью охватывающая всю систему ее понятий; определенный национальный язык и особый язык, сформированный по образцу этого национального языка. При исследовании состава терминосистемы можно использовать несколько методов работы с предметом: метод логического подхода, лингвистический метод, терминологический метод. Сделан вывод, что терминосистема представляет собой сложную и многослойную систему, состоящую из слов и словосочетаний, выполняющих функцию терминов - элементов терминосистемы.

Ключевые слова: термин, терминологическая система, цитирование, метод логического подхода, лингвистический метод, терминологический метод, слово

The article dwells on the ways of formation and methods of research of terms and terminological systems in the language. It is noted that the methods of formation of terms of particular field of science and knowledge usually have purpose and full compatibility with the methods of formation of lexical units of the national language. Citation of terms from one term system to another, including changing the original meaning of terms through metaphor occurs in four forms: citation of individual terms; citation of a part of terms, citation of the entire set of terms; citation of the way terms creation and the terminological system. It is argued that the following conditions are necessary for the formation of terminological system: special field, the territory of which is precisely defined; the system of general concepts related to the relevant area; well-formed scientific theory that describes this area and fully covers the entire system of its concepts; particular national language and specific language modeled after that national language. While studying the terminology system composition, several methods of working with the subject can be used: logical approach method, linguistic method, terminological method. It is concluded that the term system is a complex and multi-layered system consisting of words and phrases that perform the function of terms - elements of the term system.

Keywords: term, terminological system, citation, method of logical approach, linguistic method, terminological method, word

Масъалаи забони илм дар ҳар як забони зиндаи муосир вучуд дошта, ҳанӯз дар ибтидои пайдоиши ҷаҳонбиниву афкори фалсафӣ фикри мутафаккиронро ба худ ҷалб намудааст. Намунаҳои хеле зиёди андешаҳои мантикиро роҷеъ ба ин масъала, алалхусус дар осори файласуфони бостонӣ ва асримиёнагӣ пайдо карда метавонем. Бояд таъкид кард, ки дар ин самт, яъне эҳё ва эҷоди забони илм саҳми ҳақимон ва мутафаккирони асримиёнагии форсу тоҷик хеле бузург ва қобили эътироф аст.

Ҳалли масъалаи забони илм, сарфи назар аз маънои маҳдуд ё номаҳдуди ин мафҳумро дар назар доштани мо, таҳқиқи баррасии ҳаматарафаи таърих ва фалсафаи рушди забонро талаб мекунад. Ҳамчунин фаромӯш набояд кард, ки забон ҳамеша аз ҷумлаи муҳимтарин унсурҳо ё рукнҳои ҳастии ҳар як миллат буд ва мебошад. Дар марҳилаи муосири

чаҳоншумулият ва инкишофи босуръати илму техника, дар баробари масъалаи рушди забони миллӣ масъалаи эҳё ва эҷоди забони илм низ ба яке аз муҳимтарин масъалаҳои сарнавиштсози ҳар як миллат табдил ёфта истодааст. Бинобар ин, ҳангоми таҳқиқи баррасии масъалаи забони илм мо бояд ҳатман робитаи зичу ногусастанин ин масъаларо бо кулли арзишҳои милливу сиёсӣ ба назари эътибор гирем.

Ташаққул ва инкишофи истилоҳоти ин ё он соҳа бо роҳҳои ташаққули воҳидҳои луғавии забон айнӣ ва мувофиқати том доранд.

Ҳаммаъноӣ. Ифодаи муштаракӣ гурӯҳи объектҳои аз ҷиҳати мавзӯ бо ҳам алоқаманд ва аломатҳои онҳо бо раванди дар забон маъмули гурӯҳҳои луғавию маъноӣ (лексикӣ – семантикӣ) мувофиқат доранд ва аз дараҷаи истеъмол ба ҳам наздиканд. Чун: бемор – дардманд; бохирад – донишманд – аҳли илм; дорой – сарват – бойигарӣ; гунаҳкор – ҷабрдида – ҷафокаш; мазлум – бечора – ҷабрдида – ситамдида; фақир – бенаво – камбағал – нодор ва ғайра.

Сермаъноӣ (полисемия) аслан ҳоси истилоҳот нест, аммо дар дохили як соҳаи муайян истилоҳот метавонад ба сермаъноӣ дучор шавад. Масалан, дар соҳаи кишоварзӣ истилоҳи *ҳочагӣ* ба якҷанд маъно истифода бурда мешавад: соҳаи истехсолот (*ҳочагии қишлоқ*); навъи ташкилот (*ҳочагии деҳқонӣ*); тарзи ташкили меҳнат (*идораи оқилонаи ҳочагӣ*) ва ғайра.

Ҳамгуна (омонимия)-и семантикӣ ё калимаҳои ҳамшакл, дар соҳаи муайян истилоҳ шуда метавонанд. Масалан, истилоҳи соҳаи санъатшиносӣ консерт: навъи асари мусиқӣ барои солист ва оркестр; ташкили баромади гурӯҳи сарояндагону навозандагон ҷиҳати дилхушии одамон ва ғайра.

Зидмаъноӣ (антонимия). Чунон ки олими рус дар таҳқиқоти хеш тазоди байни мафҳумҳоро тазоднокӣ контрарӣ ё хулф (дар истилоҳоти зидмаъно инъикос меёбад) номидааст, дар байни мафҳумҳои истилоҳи соҳаҳои муайян вомехӯранд. Инчунин, тазоди контрадикторӣ (тазоди шифохӣ ё сунъӣ, ки барои ифодаи матлаб дар байни истилоҳот аз тариқи муқобилгузорӣ эҷод карда мешавад), тазоднокӣ комплементарӣ ва тазоднокӣ векторӣ (8, с.91-100) мавриди назари олим аст. Ба ақидаи бисёр муҳаққиқон, антонимия дар истилоҳот, дар муқоиса бо ҳолати ин ҳодиса дар гурӯҳҳои ғайриистилоҳии луғавӣ хеле бештар мушоҳида мешавад (5, с.79). Яке аз омилҳои асосии рушду густариши антонимия ҳамин аст, ки ин ҳодиса барои ҳарчи дақиқтар ифода кардани тазодҳо, аз ҷумла тазоди байни мавзӯ ва инкори он, мусоидат менамояд (5, с.116), масалан: *гипертония – гипотония, қўтоҳдастӣ – забардастӣ, оромӣ – нооромӣ* ва ғайра.

Аз як низомии истилоҳотӣ ба дигар низомии истилоҳотӣ иқтибос шудани истилоҳҳо, тағйир додани маънои аввалаи истилоҳҳо, дар шаклҳову мафҳумҳои гуногун ҷараён мегирад, ки баъзеи онро меорем:

- иқтибос кардани истилоҳи ҷудогона, масалан, истилоҳи *фраксия* ба низомии истилоҳотии илмҳои ҷамъиятӣ аз истилоҳоти кимиёӣ иқтибос карда шудааст;

- иқтибос кардани як қисми истилоҳот, масалан, анвои фондҳо ва дастабандӣ кардани онҳо (соҳаи китобдорӣ), анвои фондҳои иттилоотӣ – муҳобиравӣ ва дастабандӣ кардани онҳо (информатика): *фонди китобҳо, фонди маҷаллаҳо – фонди иттилоотиву ахборӣ; дастабандии пурраи фонди иттилоотиву ахборӣ* ва ғ.

- пурра иқтибос кардани як маҷмуи истилоҳот чун кино, театр, драма, филм, актёр, актриса, артист, кинотеатр ва ғайра.

- раванди амиқшавӣ ва афзоиши дараҷаи илму маърифат боиси пайдоиши истилоҳоти нав мешавад, чун дар соҳаи ҳуқуқ: ҳуқуқ (истилоҳи нишондиҳандаи ҷинс) – ҳуқуқи башар, ҳуқуқи табиӣ, ҳуқуқи шахрвандӣ, ҳуқуқ ба мерос, ҳуқуқи соҳибкорӣ, ҳуқуқ дар иқтисодиёт ва ғ.

- дар натиҷаи пешравии илму техника, иқтисодиёт ва тақмили дониши назариявӣ амалии инсоният: компютор, ноутбук, автомобили боркаш- автомобили сабукрав – автомобили электронӣ ва ғайра.

- дар натиҷаи инқилоби илмӣ – куллан тағйир ёфтани ақидаҳо дар соҳаҳои илм ва фаъолият. Таҳти таъсири инқилобҳои илмӣ қисматҳои ҷудогонаи арзишманди назарияҳои пешина ҳамроҳ бо истилоҳоташон ба назарияи нав мекӯҷад ва ғайра.

Дарвоқеъ, омӯзиши усулҳои таҳлил ва тақмили ҷиҳатҳои гуногуни истилоҳоти соҳавӣ барои илми забоншиносӣ ва назарияи истилоҳшиносӣ хеле муҳим мебошад. Қонуниятҳои ташаккули ҷунин истилоҳот дар бисёр тадқиқотҳои илмӣ, аз ҷумла асарҳои илмӣ як зумра олимони забоншиносии рус ва тоҷик таҳқиқ карда шудаанд. Тавре ки аз мазмунҳои асарҳои бармеояд, аксари олимони русу тоҷик танҳо бо зикри мафҳумҳои махсуси соҳавӣ ва баршумурдани навъҳои гуногуни сохтори шакли истилоҳҳо иктифо намудаанд. Аммо дар баъзе қорҳо, масалан, дар асарҳои олимони забоншиносии тоҷик М. Н. Қосимова ва М. Б. Султонов як талаботи муҳими назариявӣ ба миён гузошта шудааст, ки он бо мушкилоти дар забони махсуси соҳавӣ вучуд доштан ва истифодаи шудани маҷмӯҳои номукамал ва бетартиби истилоҳотӣ алоқаманд мебошад (4; 6). Мантиқан, гузориши ҷунин талаботи назариявӣ тақозо менамояд, ки маҷмӯҳои номурағбатии истилоҳоти соҳавӣ бояд ба низомии мукаммали истилоҳотӣ табдил дода шаванд.

Ҳангоми таҳлил ё матраҳ намудани низомии истилоҳӣ аз усули муносибати низомманд бо мавзӯ истифода бурдан лозим аст. Ин усулро «назарияи умумии низом» низ меноманд. Мафҳумҳои асоситарини усули муносибати низомманд бо мавзӯ инҳо мебошанд: а) унсур (қисмат); б) сохтор (тарзи ташкилии низом ва нақшаи муносибатҳои, ки дар миёни унсурҳои низом вучуд доранд); робитаи баръакс ва ба низомии хурд тақсим кардани низомии бузург (усули иерархияи сохторӣ). Истифодаи усули мазкур дар таҳлили низомии истилоҳӣ нишон медиҳад, ки соҳаҳои махсуси дониш ва фаъолияти инсонӣ тавассути низомии мафҳумие тарҳрезӣ карда мешаванд, ки онҳо, аз як тараф, ба сифати унсурҳои ин ё он назарияи соҳавӣ хизмат менамоянд, аз тарафи дигар, дар ду маҷмӯ шарҳу тафсир дода мешаванд – дар маҷмӯи таърифҳо ва дар маҷмӯи истилоҳҳо. Ҳардуи ин маҷмӯҳо то он андоза низомманд шуда метавонанд, ки мусовии андозаи низомии мафҳумҳо бошад. Низомии мафҳумҳои илмӣ, инчунин нишондиҳандаи дараҷаи ниҳии низоммандии назарияҳои илмӣ низ мебошанд.

Низомии мафҳумҳо дар якҷоягӣ (бо низомии таърифи мафҳумҳо) мантиқи яке аз соҳаҳои махсуси илм ё фаъолият, низомии истилоҳотӣ бошад – амсилаи забонии он соҳа мебошанд. Низомии истилоҳотӣ ҳамчун амсилаи забонии соҳаи муайяни илм ё фаъолият замоне пайдо мешавад, ки агар соҳаи мазкур назарияи хусусӣ ё мавқеи назарии ҳудро пайдо карда, аз мавқеи худ мавзӯҳои асосии худ ва алоқаи байни онҳоро ошкор ва муайян намуда бошад. Дар ин бора олими рус Н. Г. Чернишевский таъкид мекунад, агар мо вазъи ин ё он соҳаи илм ё фаъолиятро, дараҷаи пешрафт ё инкирози онро доништан хоҳем, барои ҷавоби қонеъкунанда пайдо кардан ба ин саволҳо, фақат тавачҷуҳ карданамон ба вазъи истилоҳоти он соҳа басанда аст [7, 78].

Барои он ки низомии истилоҳӣ ташаккул ёбад, бояд шароитҳои зерин вучуд дошта бошанд:

- соҳаи махсус, ки ҳудудаш ба таври дақиқ муайян карда шудааст;
- низомии мафҳумҳои куллии мансуб ба ин соҳа;
- назарияи мукаммали илмие, ки ин соҳаро тасвир карда, тамоми низомии мафҳумҳои онро бо пуррагӣ фаро гирифтааст;

- забони муайяни миллӣ (табиӣ) ва забони махсуси дар қолаби ин забони миллӣ ташаккулёфта, ки воҳидҳои луғавияш мафҳумҳои махсуси соҳаи мазкури илм ё фаъолият ва инчунин, аломатҳои ин мафҳумҳоро ифода карда метавонанд [5, с.119].

Низоми истилоҳот як қатор аломатҳои умуминизомӣ, мантиқӣ, забонӣ ва амсиласоз дорад. Аломатҳои умуминизомӣ – аломатҳое мебошанд, ки ҳамаи унсурҳои соҳаи махсус ё қисми бештари он унсурҳоро фаро мегиранд. Масалан, дар як тақвим ё солномаи одӣ номҳои дувоздаҳ унсур (моҳҳои сол)-и мансуб ба як низом (сол ё солнома) ифода карда шудаанд. Аз ҳамин сабаб, ҳамин як тақвими одӣ баёнгари як низоми томи мафҳумҳо ва истилоҳоти онҳоро ифодакунанда мебошад. Маҳаки дигари низомнокии низоми истилоҳотӣ – мутобиқати ҳаҷми ҷузъҳо бо кулл мебошад. Масалан, барои пурра ва дақиқ тасвир кардани сохтори мошин, бояд ки тамоми истилоҳҳои номҳои қисмҳои мошинро ифодакунанда дар якҷоягӣ сохтори мошинҳоро пурра тасвир карда тавонанд. Низоми истилоҳотӣ, инчунин аломати суботнокии нисбӣ низ дорад, яъне низоми ақидаҳои роиҷ ифода мекунад, ки дар марҳилаи муайяни таърихӣ ба вучуд омада, ба таври собит вучуд доштанишон мумкин нест. Аз тарафи дигар, низоми истилоҳотӣ низоми меъёрҳои асосиро ифода мекунад, ки онҳо муҳимтарин мавзӯҳо ва аломатҳоро алоқаҳои байни ин мавзӯҳоро инъикос менамоянд. Барои ҳамин, низоми истилоҳот ё бархе аз унсурҳои он муддати тӯлонӣ бетағйир боқӣ монданишон мумкин аст. Танҳо пайдоиши маълумот ва донишҳои нав барои ҳаҷман афзудану рушд кардани низоми истилоҳот мусоидат менамояд. Аломати мантиқии низоми истилоҳот – сохторнокии он мебошад. Аз рӯйи ин аломат дар байни низоми истилоҳот баъзе тафовут вучуд доранд. Танҳо як қисми ками низоми истилоҳот сохтори якқабата доранд (масалан, номҳои ҳафта – якшанбе, душанбе ...), сохтори бештарини онҳо серқабата (иерархӣ) мебошад, ки дар чунин сохтор як гурӯҳ навҳо дар чинс муттаҳид карда шудаанд, номҳои ҷузъҳо бошанд бо номи кулл мувофиқат менамоянд. Масалан, низоми истилоҳотии мавзӯҳои биологӣ дорои чунин сохтори мураккаб буда, дар он қабатҳои синфҳо, оилаҳо, чинсҳо ва навҳои ҳайвоноту наботот нишон дода шудаанд.

Ҳангоми ташаккули истилоҳҳо – вожаҳои сохтаву мураккаб дар заминаи вожаҳои аслий (масалан, гарм – гармӣ – гармафзо), ҳангоми антонимия (дар фашизм – антифашизм), дараҷабандӣ (метр – десиметр – сантиметр – километр), истифода бурдани истилоҳҳои чинсӣ дар таркиби истилоҳҳои навӣ суд – суди оӣ, суди конституционӣ, суди вилоятӣ, суди шаҳрӣ татбиқ меёбад.

Дар низоми истилоҳ ҷиҳатҳои гуногуни низоммандӣ – забонӣ, мантиқӣ, умуминизомӣ ба назар мерасанд. Ба ақидаи М. В. Антонова сохтори концептуалии истилоҳ низоми забониро бо соҳаи муайяни мафҳумҳо мепайвандад. Вазиҳои функционалии сохтори концептуалӣ, аз нуқтаи назари олимони номбурда, - намоиш додани ягонагии низоми забониву мантиқӣ мебошад, ки ин барои муайян кардани хусусиятҳои луғавии истилоҳ хеле зарур аст [1, 13].

Вале ин сухан маънои онро надорад, ки низоми истилоҳотӣ гӯё як навъ ифодаи содаи амсилаи мантиқӣ ё иттилоотии ягон соҳаи илм ё фаъолият бошад. Дар ҳолати нишондодашуда, низоми истилоҳотӣ ҳамчун як низоме тафсир шудааст, ки низоми ҳақиқии мафҳумҳои илмиву техникӣ соҳаи мушаххаси мавзеиро инъикос менамояд.

Низоми истилоҳии аксарияти соҳаҳои илм ва фаъолият сохтори мураккаб доранд. Дар таркиби ин низом гурӯҳҳои мухталифи истилоҳҳо мавҷуданд, ки аз рӯйи мафҳумҳои ифодакунандашон, аз рӯйи сохтори шаклӣ ва мақомашон дар низоми истилоҳотӣ аз ҳам фарқ мекунанд.

Дар омӯзишу таҳқиқи таркиби низоми истилоҳ чанд усули муносибат бо мавзеъро истифода бурдан мумкин аст: усули муносибати мантиқӣ, усули забоншиносӣ, усули истилоҳшиносӣ. Муносибати мантиқӣ бо низоми истилоҳӣ ҳамчун бо мавзуи таҳқиқшаванда имконият медиҳад, ки дар ин низом мафҳумҳои асосӣ, мураккаб ва сохта, инчунин, воҳидҳои ифодагари дараҷаҳои гуногуни таҷридии мафҳумҳо аз ҳам ҷудо ва фарқ кунонида шаванд. Дар натиҷаи истифода бурдани ин усул – аз мафҳумҳо ба истилоҳот, аз низоми мафҳумҳо ба низоми истилоҳот – нақшаи робитаи мутақобилаи мафҳумҳо сохта мешавад, ки дар он истилоҳҳои ифодакунандаи ин мафҳумҳо нишон дода шудаанд.

Усули забоншиносии муносибат бо низоми истилоҳӣ имкон медиҳад, ки бо кадом воҳидҳои луғавӣ (аз нуктаи назари маъно ва шакл) ифода шудани воҳидҳои низоми истилоҳ аниқ карда шавад. Аз ин нуктаи назар, чунин аён мегардад, ки қисми бештари истилоҳҳо бо исмҳои ифода карда мешаванд, дигар ҳиссаҳои номии нутқ (сифатҳо, сифатҳои феълӣ, феълҳо ва зарфҳо) танҳо дар ҳолатҳои ҷудогона барои ифода кардани баъзе истилоҳҳо ва унсурҳои истилоҳ истифода бурда мешаванд.

Усули истилоҳшиносии таҳқиқи низоми истилоҳӣ муносибати истилоҳро бо низоми истилоҳот, мақоми ҳар як воҳид ва унсури таркибиро дар низоми истилоҳӣ муайян менамояд. Мувофиқи нуктаи назари истилоҳшиносӣ, дар аксарияти низоми истилоҳии соҳавӣ ҳафт гурӯҳи истилоҳҳо вучуд доранд: истилоҳҳои асосӣ, истилоҳҳои сохта, истилоҳҳои мураккаб, истилоҳҳои захиравӣ, истилоҳҳои ҷалбшуда, истилоҳҳои умумиилмиву умумитехникӣ ва истилоҳҳои дорои семантикаи васеъ [3, с. 40-41].

Ҳамин тариқ, дар асоси он ҳама ақидаҳои дар боло зикргардида метавон гуфт, ки низоми истилоҳӣ – як низоми мураккабу серқабата буда, аз вожаву ибораҳои иборат аст, ки онҳо вазифаи истилоҳҳо – унсурҳои низоми истилоҳотиро иҷро мекунанд. Ҳар як истилоҳи низоми истилоҳ дар ҳолати ҷудогона воҳиди луғавӣ як забони махсуси илмӣ, ё умуман, забони илм мебошад. Ин воҳидҳои луғавӣ ба таври сунъӣ, бо истифода аз усули мантиқӣ таҳлилу таркиб, қабат ба қабат дар зинаҳои иерархияи низоми истилоҳот гузошта мешаванд. Ба ибораи дигар, низоми истилоҳот – як низоми маҳлути табииву сунъӣ мебошад, маводаш табиӣ буда, имораташ ба таври сунъӣ сохта шудааст. Яъне, низоми истилоҳот натиҷаи фаъолияти низомноки эҷодиву маърифатии ҳуди инсонҳост. Яъне, низоми истилоҳии забони илмӣи тоҷикӣ, қабл аз ҳама, бояд аз захираи истилоҳоти соҳавӣи забони тоҷикӣ интиҳоб ва сафарбар карда шавад.

ПАЙНАВИШТ:

1. Антонова М.В. Концептуальная структура отраслевой терминологии// Научно-техническая терминология, 1985, вып.10.- С. 9-13.
2. Даниленко В. П. Русская терминология: Опыт лингвистического описания. – Москва: Наука, 1977. – С.246.
3. Интеграция наук и унификация научно-технических терминов // Вестник АН СССР. – 1980.- № 8. – С.40-41.
4. Қосимова М. Н. Мухтасар оид ба истилоҳоти забоншиносии пешини тоҷик. – Душанбе, 2003 –С.112.
5. Лейчик В. М. Терминоведение: Предмет, методы, структура. –Москва: Либроком, 2009. – 256 с.
6. Султон Мирзо Ҳасан. Вожаву истилоҳоти илми нучум дар «Ат-тафҳим»-и Абурайҳони Берунӣ // Адаб. – 1998. - № 1-3. - С. 19-20.
7. Чернышевский Н. Г. Полн. собр. соч. – Т.IX.. – М.: ОГИЗ, 1949. – 787с.

8. Федорченко Е. А. Становление и развитие терминологической лексики таможенного дела в русском языке. – Москва: МГОУ, 2004. – С. 247

REFERENCES:

1. Antonova M.V. Conceptual structure of terminology branch // *Scientifico-technical Terminology*, 1985, 10th edition. – P. 9-13.
2. Danilenko V.P. Russian terminology: The experience of linguistic description. – M.: Nauka, 1977. – P. 246.
3. Science integration and unification of scientifico-technical terms // *Bulletin of Academy of Sciences of the USSR*, 1980, № 8. P. 40-41.
4. Kosimova M.N. Brief of old Tajik linguistic terms. – Dushanbe, 2003. – P.112.
5. Leichik V.M. Science of terminology: subject, methods, structure. – P. 256.
6. Sulton Mirzo Hasan. Words and terms of astronomy sciences in “*At-Tafhim*” of Aburayhon Beruni // *Adab*, 1998, №1-3. – P.19-20.
7. Chernyshevsky N.G. Full collection of essays. – V.IX. – M.: OGIZ, 1949. – 787 p.
8. Fedorchenko E.A. Making and development of terminological words of customs affair in Russian language. – M.: SMEI, 2004. – P. 247